

Milan
Pelc

Časopis *Portal* – novi ulaz u hrvatsku konzervatorsku struku

Portal. Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda 1, 2010.
Zagreb, 292 str.
ISSN 1847-9464

Metaforički rečeno, povjesničari umjetnosti i konzervatori združeni su od sredine 19. stoljeća kao sijamski blizanci: njihovo je zajedničko tijelo spomenik, ali njihove glave i njihove ruke zaokupljene su njime na specifične načine, pri čemu se u pravilu međusobno dopunjuju, a njihovi rezultati proizlaze upravo iz nužne metodološke i praktične uzajamnosti. Upravo o toj plodnoj sraštenosti dviju grana istoga stabla na najbolji način svjedoči prvi broj časopisa *Portal* (1/2010.) koji je kao svoj godišnjak počeo izdavati Hrvatski restauratorski zavod. Taj znanstvenostručni časopis pojavljuje se kao dobrodošla dopuna *Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske*, koji u posljednje vrijeme izlazi uz velike razmake (nedavno je objavljen dvobroj za 2007. – 2008. godinu).

Portal, dakle, nije pionirsko glasilo kad je riječ o prezentaciji istraživanja, postupaka i teorijskih odnosno povijesnih promišljanja zaštite spomenika s različitih područja umjetničkog stvaralaštva, koji potječu iz svih razdoblja duge povijesti hrvatske spomeničke baštine. On istupa na provjereno i čvrsto tlo konzervatorskoga spisateljstva u Hrvatskoj, u kojem se nataložila tradicija sveukupne domaće povijesti umjetnosti. Stoga njegova pojava ne bi trebala biti nikakav spektakl – ona je posve normalan događaj u jednoj razvijenoj sredini koja drži do svoje kulture i baštine.

Mnogi čitatelji ovih redaka, koji dobro poznaju situaciju “na terenu”, vjerojatno će namrštit obrve na tu konstataciju. Je li hrvatska kulturna sredina (od pojedinačnih

građana do tijela državne i lokalne vlasti) svjesna vrijednosti svoje baštine? Posvećuje li joj dovoljno brige i pozornosti? Čini se da smo danas svjedoci upravo suprotnom trendu individualnog zanemarivanja ili kolektivnog prepuštanja baštine na milost i nemilost bezobzirnim investitorima. Ta je frustrirajuća problematika prisutna na mnogim stručnim forumima, ona se kao jedan od vodećih motiva provlačila i na sva tri kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti održana u posljednjih deset godina. Njome se otvara Pandorina kutija najrazličitijih negativnih čimbenika s kojima se povjesničari umjetnosti, a posebice konzervatori susreću u svojoj svakodnevici. Međutim, upravo studije objavljene u prvom broju časopisa *Portal* s nekom malom dozom utješnosti pokazuju da istina ipak nije posve crna i da usporedno s rušilačkim faktorima “pasivne i aktivne negacije” spomeničke baštine djeluju i protiv njih se bore sile protekcije, skrbi i obnove. O tome, osim konzervatorskih radova predstavljenih u *Portal*u, svjedoči i pregled ostalih radova Hrvatskog restauratorskog zavoda u 2009. godini, priložen časopisu u obliku informativnog kataloga na posebnom CD-u.

Portal je primarno časopis Zavoda i on, kako ističe Ferdinand Meder, ravnatelj HRZ-a, “jednim dijelom rezimira aktivnosti Zavoda u aktualnoj godini, a većim dijelom svoje stranice pruža djelatnicima Zavoda za prikaz njihovih cjelovito osmišljenih i provedenih programskih zadaća”. No, istodobno, on je otvoren “svima koji žele objavljivati radove iz djelokruga konzervatorsko-

restauratorskih i srodnih djelatnosti, a koji u širim multidisciplinarnim okvirima mogu pridonijeti teoriji i praksi zaštite hrvatske kulturne baštine, posebno pak njezinu očuvanju neposrednim zahvatima na kulturnim dobrima". To je manifest *Portala*, koji se na dosljedan način oživotvoruje u njegovom prvom broju, u kojem osim konzervatora i restauratora Zavoda članke i studije objavljuju i drugi povjesničari umjetnosti odnosno arheolozi. Naime, širina materijalnog obuhvata spomeničke građe prezentirane u studijama *Portala* adekvatna je područjima praktičnog rada Zavoda, a ona pokrivaju sve vrste artefakata, od arheoloških nalaza i nalazišta, do predmeta umjetničkog obrta i ostvarenja elitne umjetnosti. Stoga je i časopis svrsishodno strukturiran u tri općenite ali pregledne cjeline prema uvriježenoj stručnoj i administrativnoj podjeli: jedna pokriva nepokretnu, druga pokretnu a treća arheološku baštinu.

U ovom kratkom osvrtu nije moguće ulaziti u analize pojedinih studija, objavljenih u časopisu, a njih je u ovom prvom broju dvadeset. Članci su najvećim dijelom studije nastale iz elaborata pojedinih stručnjaka ili timova stručnjaka u Zavodu, odražavajući pojedine faze u provođenju aktualnih konzervatorskih projekata. Samo su dva članka povijesno-teorijskoga karaktera. Riječ je o radovima Marka Špikića, koji prikazuje teoriju restauriranja Camilla Boita, te zajedničkom radu Franka Čorića i Zlatka Jurića o obnovi Buvininih vratnica 1908. godine. (U zagradi rečeno: ti bi se radovi, koji svojim povijesno-teorijskim karakterom odudaraju od ostalih, posebice ako ih u budućnosti bude više, mogli svrstati u posebnu skupinu). U člancima koji dolaze iz konzervatorske prakse rastvara se široka lepeza pojedinačnih slučajeva obnove nepokretne i pokretne baštine, s prevladavajućim udjelom ove posljednje. To su svojevrсни protokoli s opisima istraživačkih i konzervatorsko-restauratorskih postupaka u svim fazama u kojima se tretiraju ugroženi artefakti poput, primjerice, raskošnoga glavnog oltara crkve Sv. Nikole u Jasenovcu

iz 18. stoljeća, koji je iscrpno obradila Vesna Šimičić, ili četiriju povijesnih kaljevih peći iz Požege (od kraja 18. do kraja 19. stoljeća), koje su obradile Suzana Kolić Gunjača i Siniša Cvetković. Već iz ta dva navedena primjera naslućuje se raznolikost obrađene spomeničke građe različita materijalnog sastava koja odražava svestranost restauratorskih procedura, koje se prema suvremenim standardima primjenjuju u radionicama Zavoda. Nedostaje možda još koji članak o konzervatorskom djelovanju u zaštiti arhitekturne baštine.

Među pojedinačnim studijama valja istaknuti članak Tanje Vukmanić o problematici konzerviranja i restauriranja slike *Malampija* Eugena Fellerera, kao primjer slučaja u kojem se restaurator mora suočiti sa zahtjevima moderne i suvremene umjetnosti i primijeniti potpuno nov pristup i potpuno nove tehnike u svojoj praksi, uvaživši pritom mišljenje još živog autora umjetničkoga djela. Sigurno je da takve studije mogu poslužiti kao putokazi u rješavanju sličnih problema za budućnost. U tom pogledu restauratorska je praksa slična sudskoj: mnogi su slučajevi precedentni i kao takvi oslonac za rješavanje sličnih u drugim okolnostima i vremenima.

I tako, dok neki radovi imaju izrazito pragmatičan i praktičan karakter, drugi posjeduju snažniju povijesnu dimenziju. U nekim slučajevima, kao u članku Ivana Srše o voštanim i uljnim slojevima na srednjovjekovnim zidnim slikama u Hrvatskoj, analiziran je na nizu reprezentativnih primjera tehnički fenomen zaštite srednjovjekovnih fresaka voskom i uljem, pri čemu je upozoreno na njegove specifičnosti estetskog i tehničkog karaktera. Na temelju restauratorskih istraživanja i komparativnih proučavanja u povijesnoumjetničku analizu jače se upustila Veronika Šulić svojim radom o tri faze zidnih slika ljetnikovca Sorkočević u Rijeci Dubrovačkoj, dok Martina Wolf Zubović u svojem članku nastoji razjasniti podrijetlo oltara sv. Marije Magdalene i sv. Roka iz kapele Sv. Petra u Gotalovcu, djelo Kommersteinerove radionice.

Navedeni članci izabrani su kao predstavnici primjene različitih metodoloških pristupa u obradi spomeničke građe, kojima časopis *Portal* u cjelini na visoko profesionalan način pokazuje svu složenost i zahtjevnost postupanja kad je riječ o tim dragocjenim svjedočanstvima povijesnokulturnog identiteta ovih prostora. Pritom ne treba zaboraviti ni malu, ali vrijednu skupinu od tri članka posvećenu arheološkoj baštini.

Premda je na početku rečeno da se ne bi trebalo raditi ni o čemu spektakularnom, pokretanjem *Portala* ipak je za hrvatsku povijest umjetnosti, a posebice za njezinu konzervatorsko-restauratorsku granu, učinjen velik iskorak, ili barem važan korak u prostor

javne komunikacije, u kojem se konzervatorstvo nedovoljno pojavljuje. Časopis je uistinu poput vrata kojima se prostor konzervatorskih zadaća, problema i postignuća otvara recepciji struke i onih primalaca šire kulturne javnosti koji su za njih zainteresirani. U tom smislu valja pohvaliti i njegov stalozhen, jednostavan i komunikativan grafički dizajn. U vremenu kad našem stručnom i znanstvenom nakladništvu ne cvjetaju ruže, urednicima Višnji Bralić i Luki Bekiću valja odati priznanje za dobro obavljen posao i sav uloženi trud na korist hrvatske povijesti umjetnosti, konzervatorske struke i spomeničke baštine. Zahvaljujući ovom časopisu, njihov je izgled danas malo manje turoban. ✕